SUOMEN ILMASTOPANEELI

Asia: Vanhojen metsien suojelukriteerit. Ympäristövaliokunta 13.9.2024.

Suomen ilmastopaneeli
Raisa Mäkipää, tutkimusprofessori (Luonnonvarakeskus) ja Suomen ilmastopaneelin varapuheenjohtaja

Vanhojen metsien kriteerit - taustaa

EU:n biodiversiteettistrategiassa 2020 ”Luonto takaisin osaksi elämäämme” tavoitellaan kaikkien jäljellä olevien luonnontilaisten metsien (primary forests) ja vanhojen metsien (old-growth forests) tiukkaa suojelua EU:n jäsenvaltioissa. Komissio julkaisi 21.3.2023 ohjeistuksen: “EU:n luonnontilaisten ja vanhojen metsien määrittelyä, kartoitusta, seurantaa ja tiukkaa suojelua koskevat komission suuntaviivat” (Euroopan komissio 2023). Jäsenvaltioiden odotetaan käyttävän tätä ohjeistusta kohteiden määrittelyyn, kartoitukseen ja tiukkaan suojeluun. Määritelmät tuli tehdä jäsenvaltioissa ohjeen mukaan vuoden 2023 loppuun mennessä.

Ympäristöministeriö rahoitti kansallisten kriteerien määrittelyn tieteelliseksi pohjaksi Suomen ympäristökeskuksen (Syke) ja Luonnonvarakeskuksen (Luke) yhdessä toteuttaman hankkeen Syrjänen ym. (2024) ”Luonnontilaiset metsät ja vanhat metsät Suomessa: Euroopan komission ohjeet ja kansallinen tarkastelu”.

Valtioneuvosto on valmistellut Suomessa käytettävät vanhojen metsien kriteerit: Vanhojen metsien kriteerit Suomessa_11062024.pdf.

Suomen ilmastopaneelin näkemykset

Pääministeri Orpon hallitusohjelman mukaan Suomessa jäljellä olevat valtion luonnontilaiset metsät suojellaan, mikä tutkimusten mukaan tukee myös Suomen ilmastotavoitteiden toteutumista. Uusien suojelualueiden perustaminen kasvattaa metsien hiilivarastoa eli vahvistaa hiilinielua, koska metsätalouskäytön ulkopuolelle jäävien metsien hiilivarasto on keskimäärin suurempi kuin talousmetsäkäytössä pysyvien metsien. Luonnonvarakeskuksen (Luke) MMM:n tilauksesta toteuttama ILMAVA-hanke arvioi, että suojelualueiden määrän lisääminen 6000 hehtaarilla vuodessa Etelä-Suomen rehevillä kasvupaikoilla tuottaisi vuoteen 2035 mennessä 0,17 Mt CO_2 ekv. lisäyksen puuston vuosittaiseen hiilinieluun (Lehtonen ym. 2021 http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-380-154-7). Lisäksi maaperän ja kuolleen puuston hiilivarasto kasvaisi perustetuilla luonnonsuojelualueilla, koska puunkorjuu loppuisi. Luken arvion mukaan teollisuuden käyttöön korjatun puun hiilisisällöstä yli 50 % päätyy heti korjuun jälkeen ilmakehään (mm. sivuvirtojen bioenergiakäytön myötä), mutta metsään lahoamaan jääneen runkopuun hiilivarasto säilyy pidempään.

Luonnontilaiset metsät ja vanhat metsät Suomessa -hankkeessa arvioitiin, että jäljellä olevista vanhoista metsistä noin 90 % on pohjoisboreaalisella vyöhykkeellä (Syrjänen ym. 2024), missä puuston kasvu ja suojelualueita perustamalla saavutettava puuston hiilivaraston kasvu on pienempi kuin eteläisessä Suomessa. Jos vanhojen metsien suojelulla halutaan tukea ilmastotavoitteiden toteutumista niin erityisesti etelä- ja keskiboreaalisen vyöhykkeen vanhojen metsien suojelua tulisi edistää. Kun arvokkaiden luonnontilaisten vanhojen metsien suojelu on toteutunut, voidaan myös toteuttaa muita metsien kasvua ja hiilinieluja vahvistavia toimia (esim. metsälain uudistus, jossa nostettaisiin harvennus- ja päätehakkuiden läpimittarajoja) vaarantamatta jäljellä olevien arvokkaiden kohteiden säilymistä.

Vanhojen luonnontilaisten metsien lahopuumäärä korreloi yleensä elävän puuston kasvun ja kokonaistilavuuden kanssa, joten lahopuumäärän vaihtelu on suurta riippuen puulajista, kasvupaikan ravinteisuudesta ja ilmastosta. Lukessa on perustettu 1990-luvulla luonnontilaisten metsien seurannan näytealaverkosto, jonka 350 näytealaa edustavat eri kasvupaikkatyyppejä koko maassa. Seurantaan ei kuitenkaan ole osoitettu resursseja eikä kaikkia perustamisvaiheessa tehtyjä lahopuumittauksia ole tallennettu sähköiseen muotoon. Laskentavalmiina on eteläisimmän Suomen 55 näytealan aineisto. Sen perusteella lehtipuuvaltaisissa lehtomaisia kankaita edustavissa metsissä (n=9) lahopuun keskimääräinen tilavuus oli 8 % elävän puuston tilavuudesta ja havupuuvaltaisissa tuoreita kankaita ja niitä heikkokasvuisempia kasvupaikkoja edustavissa metsissä lahopuun tilavuus oli noin 13 % elävän puuston tilavuudesta. Lehtipuuvaltaisissa metsissä puuston kasvu ja keskitilavuus on yleensä pienempi kuin kuusivaltaisissa metsissä ja kuollut lehtipuu hajoaa nopeammin kuin havupuu, joten tutkimusnäytön pohjalta ei ole perusteltua asettaa lehtipuuvaltaisille metsille samaa kuolleen puun tilavuuskriteeriä kuin kuusivaltaisille metsille. Vanhoissa luonnontilaisissa lehtipuuvaltaisissa metsissä parhailla kasvupaikoilla eteläboreaalisessa vyöhykkeessä voi olla keskimäärin 30 m3/ha lahopuuta ja kriteeriksi asetettuja lahopuumääriä ei löydy lainkaan. Vanhat luonnontilaiset lehdot ja lehtomaiset kankaat ovat erittäin harvinaisia ja metsäluonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen arvokkaita, runsaslajisia ja useiden uhanalaisten lajien elinympäristöjä, joten niiden rajaaminen perusteettomalla lahopuukriteerillä vanhojen metsien suojelusta pois on räikeästi vasten biodiversiteettistrategiassa asetettuja tavoitteita.

Luonnontilaisissa vanhoissa metsissä on puiden kuolemisen ja muodostuneiden pienaukkojen myötä monen kokoisia ja ikäisiä puita, minkä vuoksi metsikön iän määrittäminen on haasteellista. Kriteereissä mainittu valtapuusto on talousmetsien käsittelyssä käytetty käsite, jonka käyttö luonnontilaisissa metsissä iän määrityksen pohjana voi olla ongelmallista (Syrjänen ym. 2024, s. 51). Jos metsässä on vanhalle metsälle ominainen lahopuumäärä ja monen ikäisiä puita, valtapuuston epävarma iänmääritys ei ole riittävä syy jättää kohdetta suojelutavoitteen ulkopuolelle.

Yhteenveto

Ilmastopaneelin näkemyksen mukaan vanhan metsän kriteereiksi esitetyt puuston ikärajat ja kuolleen puun tilavuudet ovat liian korkeita ja erityisesti eteläisen Suomen lajiston turvaamisen kannalta arvokkaat lehtipuustoiset vanhat metsät jäävät suojelun ulkopuolelle, minkä seurauksena PM Orpon hallitusohjelmassa sovittu vanhojen metsien suojelu ei toteudu eikä biodiversiteettistrategian tavoitteita saavuteta.

Ilmastopaneeli katsoo, että lahopuumäärää koskevia kriteerejä tulee tarkastella uudelleen tukeutuen Syrjänen ym. (2024) raportissa esitettyyn aineistoon. Lehtipuuvaltaisille vanhoille metsille tulee asettaa omat kriteerinsä ja Suomea suotuisimmissa ilmasto-olosuhteissa olevat ja runsaspuustoisemmat kohteet tulee jättää tarkastelun ulkopuolelle. Lisäksi tulee resursoida Luken 1990-luvulla Suomen luonnonmetsien seurantaan perustaman näytealaverkoston (liite 1) uudelleenmittaus ja aiempien mittausaineistojen laskenta, jotta saadaan edustavaan aineistoon pohjautuvaa tietoa luonnontilaisten vanhojen metsien puuston, kuolleen puuston ja eliölajiston tilasta. Luonnontilaisiin vanhoihin metsiin 1990-luvulla perustettujen koealojen uudelleenmittaus tuottaisi myös edustavaan aineistoon perustuvan tiedon suojelun vaikutuksista elävän ja kuolleen puuston hiilivarastoon, minkä myötä voitaisiin päivittää arviot metsien suojelun ilmastovaikutuksista.

Liite 1. Luonnontilaisten metsien seurantaan 1990-luvulla perustettujen näytealojen sijainti kasvillisuusvyöhykkeittäin (avoimet symbolit havupuuvaltaisia metsiä ja mustat lehtipuuvaltaisia).

